

mezi fyzickou a duševní prací u nás, a soustřeďuje se pak na teoretickou analýzu problematiky rozvoje tvůrčího charakteru fyzické a duševní práce. Zajímavé jsou i Nedvědovy poznámky k překonávání rozdílů v úrovni vzdělanosti mezi fyzicky a duševně pracujícími, uvádějící konkrétní údaje, které svědčí o dosud značných rozdílech ve stupni vzdělání našich občanů.

Také tato dobře napsaná stať by si zasloužila delšího rozboru. Zejména pedagogičtí pracovníci v ní naleznou cenné podněty ke své práci, i když se některým z nich bude možná zdát autorova okrajová poznámka, že nedostatek mužů v učitelských sborech neegativně ovlivňuje učební a výchovný proces ve škole (Sborník, str. 133), snad příliš stručně, a proto dosti nejasně vyjádřena.

Sborník je opatřen obsáhlou bibliografií problematiky inteligence, která bude jistě dobrou pomůckou všem, kdož hodlají uvedené problémy hlouběji studovat.

Závěrem nutno konstatovat, že autoři sborníku *Inteligence za kapitalismu a socialismu* pohotově reagují na problémy, jejichž řešení je společensky aktuální. Nedostatků jejich sborníku nesnižují jeho klady. Sborník je ve svém celku užitečnou prací, která plní své poslání.

Karel Línhart

Karel Pinc: Společenská spotřeba obyvatelstva v ekonomice socialismu. NPL, 1962, str. 180.

V oblasti teorie rozdělování se do popředí zájmu socialistické společnosti dostává nyní kategorie, všeobecně zvaná „společenskou spotřebou obyvatelstva“. Její konkrétní projevy výrazně odlišují socialistickou společnost od společnosti kapitalistické. Nás musí zajímat, zda a jak bude tato otázka ovlivňovat další vývoj spotřeby, jakou úlohu sehraje při postupném přechodu do komunismu atd. K tomu však je třeba hlouběji poznat její podstatu. Tímto úkolem se zabývá Karel Pinc ve studii nazvané *Společenská spotřeba obyvatelstva v ekonomice socialismu*.

Autor v sedmi kapitolách rozvádí jednotlivé momenty bezekvivalentního rozdělování společenských spotřebních fondů za socialismu. Přitom umí jasně a výlučně o ekonomickou podstatu společenské spotřeby obyvatelstva.

Socialismus poprvé v historii postavil do středu hospodářského dění pracujícího člověka s jeho potřebami. Ukazuje se, že optimální rozvoj společnosti je možný jen při všestranném zdokonalování jednotlivce, při zvyšování jeho kvalifikace. Stává se tedy za socialismu rozvoj členů společnosti společenskou nutností.

Hovoříme-li o ekonomické stránce rozvoje lidí, setkáváme se nezbytně s problémem rozdělování. V socialismu platí zásada: každý podle svých schopností, každému podle jeho práce. Působí zde zákon rozdělování podle práce; materiální zainteresovanost je svazována s vynakládáním práce. Autor správně klade otázku, zda rozdělování podle práce vyčerpává v celé šíři sféru rozdělování v socialistické společnosti. Plně dokazujíc, že za socialismu nejen existuje, ale že nutně musí existovat (kromě rozdělování podle práce) ještě jiný velký komplex rozdělování. Jde o uspokojování potřeb společnosti, odlišných od potřeb jednotlivců (tzv. spotřeba společnosti) a o uspokojování potřeb občanů, jež umožňuje všestranný rozvoj lidí v socialistické společnosti (tzv. spotřeba společenská). Rozdělování podle práce v zásadě ponechává na úvaze jednotlivce, jakým konkrétním způsobem uspokojí své potřeby. Socialistické zřízení umožňuje všestranný rozvoj lidí a vytváří fondy pro určité oblasti spotřeby jednotlivců, o něž sama společnost bezprostředně pečuje (péče o zdraví, vzdělání, výchovu, zabezpečení ve stáří, v nemoci nebo při invaliditě apod.). Je jasné, že v těchto případech nelze vystačit s kritériem vynaložené práce.

Za socialismu tedy existuje jednak rozdělování podle práce, jednak rozdělování bezekvivalentní, tedy nezávislé na práci jednotlivce.

Podle jakého kritéria se podělují jednotlivci na bezekvivalentním rozdělování ze společenských spotřebních fondů, o tom hovoří autor v druhé kapitole; připojuje základní ekonomické členění společenské spotřeby obyvatelstva.

Společenská spotřeba má své jádro, kolem něhož je seskupena široká škála jevů přechodného charakteru. Jádro tvoří sociální zabezpečení, zdravotnictví, školství, popřípadě kultura. K tomu věcnému obsahu sféry společenské spotřeby obyvatelstva je nutno dodat, že společenská spotřeba obyvatelstva je ekonomickou kategorií a musí být charakterizována ekonomicky. Potřeby kvantitativního rozporu, otázky plánování, financování, evidence jejího komplexu vyžadují, aby byla vymezena také v konkrétní podobě. Avšak jakékoli vymezení, které je jinak naprosto nutné, je konec konců nepřesné, je místně omezeno hranicemi dané země a je statické.

Podíl připadající za socialismu jednotlivcům při bezekvivalentním rozdělování ze společenských fondů je závislý na potřebě jednotlivců, zaměřené na zájem celku, a na společenských

možnostech. Autor člení společenskou spotřebu na dvě základní části, z nichž jednu označuje jako „věcně“ funkčně určenou a druhou jako „osobně“ funkčně určenou, tj. zda jednotlivci dostávají od společnosti určitou výhodu v abstraktní podobě peněžní částky, nebo v konkrétní podobě jistých užitečných hodnot (služby).

V třetí kapitole rozvádí autor úlohu „věcně“ funkčně určené složky společenské spotřeby obyvatelstva a úlohu „osobně“ určené složky společenské spotřeby obyvatelstva a výklad bohatě dokumentuje na vývoji v Československu. Jeho poznatky jsou významným přínosem v teoretickém výzkumu dané matérie. Naznačuje současně, jakými cestami se musí rozvoj společenské spotřeby ubírat, aby splnil i svou významnou ekonomickou funkci. Autor přitom neztrácí ze zřetele, že společenskou spotřebu obyvatelstva lze používat ve prospěch celku jen tehdy, když si budeme stále vědomi toho, že společenské možnosti mají své meze. O nich hovoří autor v kapitole čtvrté. Všeobecně jsou tyto meze určeny objemem prostředků, které mohou být dány na bezekvivalentní rozdělování jednotlivcům na účet společnosti. Vystupují zde faktory ekonomické, ale také mimoekonomické, jejichž intenzita může být i v různých dobách různá, což platí zvláště v současné epoše koexistence kapitalismu a socialismu.

Jestliže přihledneme ke všem potřebám rozvoje socialistické společnosti a k její bezpečnosti, musíme si ujasnit, jak se budou vyvíjet oba způsoby rozdělování vůbec a jejich vzájemný vztah zvlášť. Autor v polemice s názory jiných současných ekonomů správně zdůrazňuje, že při úvahách o vztazích mezi rozdělováním podle práce a společenskou spotřebou obyvatelstva nutno vidět složitou a vsutku rozpornou souvislost v jejím celém rozsahu. Je tedy třeba vidět, že v současné etapě vývoje naší socialistické společnosti základní a ekonomicky rozhodující ve vzájemném vztahu obou druhů rozdělování je rozdělování podle práce, že naše dnešní bezekvivalentní rozdělování jednotlivcům na účet společnosti není ještě zdaleka hotovým komunistickým rozdělováním podle potřeb. Nutno ale vidět, že již dnešní sféra společenské spotřeby obyvatelstva přes všechny své nedostatky je skutečně zárodkem komunismu; má některé rysy, které jsou budoucímu komunistickému rozdělování velmi příbuzné a významně posilují ducha kolektivismu. Společenská spotřeba obyvatelstva bude však s rozvojem socialistické společnosti vzrůstat jak absolutně, tak i relativně, tj. bude se zvětšovat poměrná váha bezekvivalentního rozdělování jednotlivců ze společenských spotřebních fondů ve srovnání s rozdělováním podle práce. Vztah mezi rozdělováním podle práce a rozdělováním podle společenské posuzované spotřeby jednotlivců musíme tedy zkoumat jako neantagonistický rozpor a jako řešení tohoto rozporu v socialistické ekonomice.

Autor vhodně poukazuje na význam morálního činitele z hlediska mezi oprávněnosti společenské spotřeby obyvatelstva na konkrétním vývoji u nás a dokládá jej velmi bohatými a přesvědčivými údaji.

Tu vyvstává otázka, jaká bude budoucnost společenské spotřeby v komunismu, zda se bezekvivalentní rozdělování jednotlivcům ze společenských fondů beze zbytku rozplyne ve všeobecně panujícím rozdělování podle potřeb.

Autor v páté kapitole vychází opět z toho, že společenská spotřeba má dvě základní části; jedna je funkčně určena „osobně“, druhá „věcně“. Autor dochází k názoru, že i za komunismu bude v jistých hranicích dále existovat „osobně“ určená složka společenské spotřeby obyvatelstva, pro níž se však již nebude hodit název sociální zabezpečení, a že i „věcně“ určená složka společenské spotřeby obyvatelstva si v komunismu zachová svou relativní samostatnost. Komunistickou společností bude charakterizovat rozdělování podle potřeb, ale toto rozdělování bude vystupovat ve více než jen v jedné konkrétní podobě.

V závěrečných dvou kapitolách se zabývá Pinc tím, jaké místo má zkoumaná kategorie v komplexu spotřeby obyvatelstva a jaké problémy existují v oblasti plánování společenské spotřeby. Autor kritizuje dosavadní praxi v plánování rozvoje společenské spotřeby. Poukazuje na různé potíže, vyplývající z nejednotnosti názorů na podstatu společenské spotřeby, a dále na její funkci v celkové spotřebě obyvatelstva a pokouší se v řadě případů o formulaci návrhů na řešení.

Celkově lze hodnotit práci jako dobrý přínos k objasnění ekonomické podstaty společenské spotřeby obyvatelstva. Bude však třeba — jak správně autor v závěru zdůrazňuje — aby se otázkou zabývaly i ostatní společenskovední obory. Jde totiž o otázku mnohostrannou a již v současné době velmi aktuální, jejíž všestranné teoretické zpracování poskytne praxi podklady pro správné stanovení vývojových cest.

Jan Šrůtka